

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ В СУЧАСНИЙ ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Юлія Сопіна
Бар

У статті висвітлено особливості впровадження ідей української етнопедагогіки в сучасний виховний процес дошкільного закладу. Здійснено аналіз історико-педагогічної наукової літератури, що засвідчив зростання інтересу до зазначеної проблеми.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні провідних аспектів та особливостей впровадження ідей української етнопедагогіки в сучасний виховний процес дошкільного навчального закладу. Для досягнення поставленої мети були використані такі методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної літератури та узагальнення одержаної інформації.

Врахування умов та особливостей створення етнопростору дошкільного закладу дозволить глибше інтегрувати народну педагогіку у зміст дошкільної освіти, адже українське народознавство має стати підґрунтям для формування у дітей патріотичних почуттів та прищеплення загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: етнопедагогіка, сучасний виховний процес, етнопедагогічний простір, дошкільний навчальний заклад.

Постановка проблеми. Становлення демократичної української держави із поступовим процесом входження її у єдиний європейський простір зумовлюють прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи дошкільної освіти.

Зокрема, у Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Законі України «Про дошкільну освіту» та інших державних правових документах наголошується на необхідності національного спрямування освіти, збереженні та продовженні українських історико-культурних традицій, використанні ідей української народної педагогіки в дошкільних навчальних закладах, адже шлях долучення і засвоєння світової культурної спадщини лежить через закріплення національної самосвідомості та самоцінності нашого народу.

Спрямування процесу виховання дітей дошкільного віку на використанні надбань культурно-історичного досвіду свого народу, його традицій, звичаїв, обрядів, оберегів, багатівікової мудрості й духовності попередніх поколінь, формування різнобічно розвиненої, національно свідомої, життєво компетентної дитини, готової знаходити виходи із реальних життєвих ситуацій і самовиражатися, потребує не лише пошуку нових форм і методів роботи, а й звернення до народних традицій, зокрема до етнопедагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз історико-педагогічної наукової літератури засвідчив зростання інтересу до зазначеної проблеми. Питання збереження традицій виховання, відновлення зв'язків між поколіннями, єдності ідей загальнолюдського й національного виховання розглядали у своїх працях О. Ольжич, С. Русова, а також сучасні вчені: І. Бех, П. Дроб'язко, М. Євтух, В. Кузь, О. Любар, О. Сухомлинська, Д. Федоренко, М. Ярмаченко та ін.

Цінний досвід наукового вивчення, узагальнення й застосування ідей української народної педагогіки в навчально-виховному процесі накопичено в працях українських етнопедагогів М. Стельмаховича та Є. Сявакко.

Особливу увагу привертають праці сучасних науковців А. Богуш, Н. Лисенко, Н. Побірченко та ін., у яких досліджено теоретичні засади української народної педагогіки. Зокрема, А. Богуш, Н. Лисенко вивчали народнопедагогічні засади українського дошкільця, Н. Рогальська досліджувала розвиток і використання надбань української дошкільної

етнопедагогіки в сучасному дошкільному закладі.

Окремі аспекти впровадження засобів української народної педагогіки в роботу з дітьми дошкільного віку розкрито Л. Калуською (формування уявлень про народні ремесла), Л. Плетеницькою (народознавча робота в дошкільному закладі на матеріалі математики), О. Петрук (виховання старших дошкільників на ідеях миру в умовах національного дитячого садка), Н. Ємельяновою (засвоєнням старшими дошкільниками народознавчої лексики) та ін.

Велике значення для розробки сучасних підходів та методів формування в дітей дошкільного віку елементів національної самосвідомості, долучення до народної художньої творчості, традицій, фольклору мають концепції розвитку українського дошкільця, розроблені Л. Артемовою, Г. Беленькою, А. Богущ, Н. Гавриш, Л. Калуською, Н. Лисенко, Т. Поніманською та ін.

Разом із тим, у науково-педагогічній літературі ще недостатньо досліджено питання цілісного використання ідей української етнопедагогіки у виховному процесі дошкільного навчального закладу як необхідної умови формування моральної свідомості і життєвих цінностей вихованців.

Тому, в сучасних умовах визрівають можливості для створення таких дошкільних закладів, у яких би повною мірою були використанні досягнення етнопедагогіки й світової педагогічної думки відповідно до народних виховних традицій та національних звичаїв.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні провідних аспектів та особливостей впровадження ідей української етнопедагогіки в сучасний виховний процес дошкільного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожний конкретний народ через власне дошкільне виховання продовжує себе в дітях, генерує свій національний дух, характер, психологію, традиційну культуру, спосіб життя. Тому, цілком природним і закономірним є прагнення кожного цивілізованого народу мати свій національний дитячий садок [2].

Нині здається майже неймовірним, що ми, українці, змогли б жити відірваними від рідного слова, ходити по землі наших предків не помічаючи неповторної краси її річок та озер, лісів, гір та чудових краєвидів. Знання свого роду, історичних та культурних здобутків пращурів необхідні не лише для піднесення національної гідності, але й для використання кращих традицій у практиці виховання молодого покоління.

С. Русова – видатний український теоретик і практик у галузі суспільного дошкільного виховання була переконана в тому, що відродження високої духовності, національної гідності українського народу буде дієвим і ефективним за умови, коли його розпочинати з наймолодших членів суспільства – дошкільників (Rusova 2004) [4]. У свій час, Софія Федорівна ставила і розв'язувала ті питання, які у дошкільній педагогіці тільки зараз починають вирішуватись. Це питання концепції національного виховання і українського дитячого садка; громадянського та гуманістичного виховання.

Цю ж думку продовжив відомий вчений О. Ольжич, який відзначав, що розбудову національного виховання як молоді так і всього народу започатковує дошкільця. Тому, до підбору методів, засобів і матеріалу виховної роботи з наймолодшими громадянами країни має бути особливе ставлення. У статті «Виховання молоді» він стверджував, що в основі дошкільного виховання має бути народність як «підвалина національної культури взагалі».

Варто зазначити, що українська етнопедагогіка, як синтез любові й мудрості старших поколінь, є тією основою, що склалася у процесі формування української народності. У процесі історичного розвитку, а також економічного, політичного, духовного, суспільного й сімейного життя народу вона набула свого національного забарвлення й оригінальності.

Безперечним є той факт, що становлення духовності іде через етнопедагогіку, а зміцнення педагогічних позицій родинно-суспільного виховання і формування підростаючої особистості оптимально реалізується тоді, коли дошкільнята розвиваються, засвоюючи

духовні надбання народу. З цього приводу С. Русова (2004, р. 265) зазначала: «після правдивого національного виховання дитина звикає кохатися в народних скарбах і шукатиме цих культурних скарбів у других народів; кохаючи свою національну культуру, дитина поважатиме і другі нації» [4].

В особливо складні часи гуманізації та демократизації українського суспільства настав час звернутися до тих духовних цінностей, які завжди несли в собі реальний зміст: мова, традиції, звичаї, народна культурна спадщина. Можна сказати, що наше суспільство й педагогічна громадськість нарешті усвідомили й оцінили значення і цінність тисячолітньої народної педагогіки і взялися активно опановувати її здобутки. Ідеї етнопедагогіки дістають новий могутній імпульс для свого подальшого творчого застосування задля формування особистості дошкільника. Як зазначає Н. Лисенко (2011, р. 215), за етнопедагогікою майбутнє українського дошкільця як структуротворчого компонента [3].

Результат використання етнопедагогіки у роботі з дітьми забезпечується тоді, коли з народного джерела черпають систематично, а сама система виховних впливів охоплює широке використання всіх педагогічно доцільних засобів і на заняттях, і в повсякденний час. Введення дітей у світ народної творчості має здійснюватися природно і просто, у міру потреби, тобто так, як воно і відбувається в повсякденному житті, без штучної награності і бутафорії.

Життя в дитячому садку має поступово набути звичного для дитини домашнього характеру, що дозволить реалізувати наступність і взаємозв'язок у вихованні дошкільнят батьками та педагогами.

Ми погоджуємось з думкою Н. Лисенко (2011, р. 219) про те, що: «Сучасну освітню практику в ДНЗ України утруднюють невирішені протиріччя між її змістом і змістом матеріально-зорієнтованого соціуму..., а також досить низький рівень культурологічної підготовки педагогів» [3]. Тому, велике значення має якісна підготовка педагогів; врахування контингенту сімей та їх поглядів на виховання дітей на народних традиціях і звичаях; дослідження родинних виховних традицій, сімейного побуту; підтримка родинних звичаїв у доброзичливій взаємодопомозі і чуйному, виваженому ставленні до дітей.

Безперечно, що у перші роки життя дитини закладаються основи таких відчуттів і якостей характеру, які невидимо, але глибоко і міцно зв'язують її зі своїм корінням, національністю та походженням і вирішальною мірою впливають на формування пам'яті родоводу, любові до своїх батьків, оточуючого дому, народу, на зародження національної самосвідомості, священного почуття відданості Батьківщині. Коли у виховному процесі широко застосовуються споконвічні засоби впливу, завдяки яким кожне наступне покоління практично продовжує національні традиції та звичаї, сімейну та суспільну культуру, дошкільнята зростають і розвиваються, засвоюючи духовні надбання народу.

Нині, актуальними в освітньому просторі сучасного дошкільного закладу постають завдання створення цілісного «етнопедагогічного простору», що дозволить систематично здійснювати різноманітні типи і види роботи на основі етнопедагогіки. Зазначимо, що етнопедагогічний простір дитячого садка – це, складна, динамічна система, що побудована на принципах народності. Насамперед, це подвір'я і саме приміщення, споруджене у національному стилі, з використанням кращих ознак оздоблення. В оформленні інтер'єрів приміщень і групових кімнат, або окремих куточків, етнокімнат чи світлиць мають бути широко використані вироби народних майстрів, у книжкових куточках зібрані народні казки, пісеньки, забавлянки, в ігрових куточках – набори народних дитячих іграшок, а на майданчиках – споруди та матеріали для проведення народних, рухливих та інших ігор.

У садку малят потрібно частіше частувати національними стравами, які вони їдять вдома, пояснювати, як їх готують, коли і на які свята традиційно вживають, чим вони корисні організму і здоров'ю людини.

Задля оздоблення приміщень дитячого садка важливо використовувати вишиті

рушники, писанки, виткані килими, серветки тощо. Оскільки дошкільнята, починаючи з П'ятої молодшої групи прилучаються до роботи в куточку живої природи, постійні мешканці якого – кімнатні рослини, бажано якнайширше представити в ньому ті, які вирощуються вдома (з урахуванням безпеки для дітей), подавати короткі відомості про їхній розвиток і використання.

Важливу роль у вихованні в дітей любові до материнської мови відіграє організація життя дитячого колективу зокрема мовного спілкування, дотримання режиму культури мови й особистий приклад педагогів. На жаль, значна частина вихователів не виявляє шанобливого ставлення до рідної дітям української мови, не володіє нею належним чином, постійно порушує мовний режим. Проте, саме досконале володіння і вживання рідної мови за будь-яких умов є доказом національної самосвідомості.

На думку Н. Лисенко (2011, р. 227), виховання дітей дошкільного віку на засадах української етнопедагогіки процес довготривалої практики, який великою мірою залежить від правильної організації етнопростору і врахування певних психолого-педагогічних умов:

- постійна готовність педагогів і батьків до діяльності в інноваційному ритмі при постійно змінних умовах освітнього процесу;
- співтворчість педагога і дітей щодо оволодіння вміннями і навичками успішного вирішення завдань етнічного виховання;
- надання широких можливостей для використання різних засобів етнопедагогіки у вихованні та навчанні дошкільнят;
- всебічне забезпечення правових, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, естетичних умов етнопедагогічного простору, які впливають на дітей, батьків, педагогів, сферу соціальних зв'язків [3].

Впровадження етнопедагогіки у навчально-виховний процес сучасного дошкільного закладу відкриває широкі можливості для виховання у дітей національної свідомості, любові до Батьківщини, мови, народних звичаїв і традицій, але вимагає створення відповідних умов та врахування певних особливостей, серед яких ми виділили наступні:

- врахування контингенту сімей та їх поглядів на виховання дітей на народних традиціях і звичаях та дослідження родинних виховних традицій, сімейного побуту;
- необхідність узгодження змісту і напрямків взаємодії та формування особистості зі сторони педагогів та батьків;
- важливість удосконалення змісту та форм співпраці дошкільного закладу і сім'ї, підвищення якості та ефективності спільних виховних впливів на дітей;
- систематичне впровадження етнопедагогіки у навчально-виховному процесі дитячого садка;
- широке використання усіх доцільних етнопедагогічних засобів як на заняттях, так і в повсякденному житті.

Висновок. На нашу думку, врахування даних умов та особливостей створення етнопростору дошкільного навчального закладу дозволить глибше інтегрувати народну педагогіку у зміст дошкільної освіти, адже українське народознавство має стати підґрунтям для формування у дітей патріотичних почуттів та прищеплення загальнолюдських цінностей.

Подальшої розробки потребують програми навчання і виховання дітей дошкільного віку, які б враховували етнічні особливості регіонів України та методичні настанови вихователям щодо впровадження ідей української етнопедагогіки в сучасний виховний процес дошкільного закладу.

Література:

1. Закон України «Про дошкільну освіту» [Текст]; Закон України «Про охорону дитинства». – К. : Редакція журналу «Дошкільне виховання», 2001. – 56 с.

2. Концепція дошкільного виховання в Україні. – К. : Освіта, 1993. – 111 с.
3. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства : навч.-метод. посібник / Н. В. Лисенко / М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 718 с.
4. Русова С. Ф. Дошкільне виховання / С. Ф. Русова // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / М-во освіти і науки України; упоряд.: З. Н. Борисова, В. У. Кузьменко; за заг. ред. З. Н. Борисової. – К. : Вища школа, 2004. – С. 265.

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu» [Tekst]; Zakon Ukrainy «Pro oхoronu dytynstva». – К. : Redakciya zhurnalu «Doshkilne vyhovannya», 2001. – 56 s.
2. Концепція doshkilnogo vyhovannya v Ukraini. – К. : Osvita, 1993. – 111 s.
3. Lysenko N. V. Etnopedagogika dytynstva : navch.-metod. posibnyk / N. V. Lysenko / M-vo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy. – К. : Vydavnychyj Dim «Slovo», 2011. – 718 s.
4. Rusova S. F. Doshkilne vyhovannya / S. F. Rusova // Hrestomatiya z istoriyi doshkilnoyi pedagogiky / M-vo osvity i nauky Ukrainy; uporyad.: Z. N. Borysova, V. U. Kuzmenko; za zag. red. Z. N. Borysovoyi. – К. : Vyshha shkola, 2004. – S. 265.

В статтє освещены особенности внедрения идей украинской этнопедагогики в современный воспитательный процесс дошкольного учреждения. Осуществленный анализ историко-педагогической научной литературы, показал рост интереса к указанной проблеме.

Цель исследования заключается в теоретическом обосновании ведущих аспектов и особенностей внедрения идей украинской этнопедагогики в современный воспитательный процесс дошкольного учебного заведения. Для достижения поставленной цели были использованы следующие методы исследования: анализ психолого-педагогической литературы и обобщение полученной информации.

Учет условий и особенностей создания этнопространства дошкольного учреждения позволит глубже интегрировать народную педагогику в содержание дошкольного образования, ведь украинское народоведение должно стать основой для формирования у детей патриотических чувств и привития общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: этнопедагогика, современный воспитательный процесс, этнопедагогическое пространство, дошкольное учебное заведение.

This article presents a particular implementation of the ideas in the modern Ukrainian ethnopedagogics educational process pre-school. A carried out analysis of historical and educational research literature has shown a growing interest in this problem.

The purpose of the study is the theoretical justification of the leading aspects and features of the implementation of ideas in modern Ukrainian ethnopedagogics educational process of preschool educational institution. To achieve this goal we used the following methods: analysis of psychological and educational literature and synthesis of the received information.

Considerations of conditions and features of creation of etnoexpanse of pre-school will allow to integrate the folk pedagogy better in the content of pre-school education, because Ukrainian ethnography should be the basis for the formation of children's feelings of patriotism and instilling human values.

Key words: ethnopedagogics, modern educational process, ethnopedagogical space, pre-school.